

του Μιχαήλ Χούλη, Θεολόγου

Η Εκκλησία μας τιμάει στις 30 Ιανουαρίου τους τρεις μεγάλους Ιεράρχες: Βασίλειο το Μέγα, Γρηγόριο το Θεολόγο και Ιωάννη το Χρυσόστομο. Τους «τρεις χρυσούς Πατέρες» του 4ου αιώνα, που ορθόδοξα κατανόησαν και Ορθόδοξα ερμήνευσαν τις αλήθειες της πίστεως, διέπρεψαν στις επιστήμες και τα γράμματα, συνέδεσαν την ελληνική παιδεία με την εκκλησιαστική ζωή και λατρεία -έδωσαν έτσι ουράνια προοπτική και σωτήρια διέξοδο στον ελληνισμό-, αντιμετώπισαν τις αιρέσεις με επιτυχία, πάλεψαν με όλες τους τις δυνάμεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και εξήραν την κοινοκτημοσύνη των υλικών αγαθών.

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ:

Έμαθε τα πρώτα γράμματα από τον πατέρα του και σημαντική βοήθεια στην ανατροφή του έπαιξαν η μητέρα του και η γιαγιά του. Και οι τρεις Ιεράρχες οφείλουν πολλά, απ' αυτό που έγιναν αργότερα, στους γονείς τους. Τεράστιος λοιπόν ο ρόλος των γονέων στην ανάπτυξη των παιδιών, και ιδίως του πατέρα πλέον, διότι μερικά χρόνια πριν ήταν ανύπαρκτος ο ρόλος του μέσα στην οικογένεια. Ακόμη, οι τραυματικές εμπειρίες στο περιβάλλον του σπιτιού είναι ανάγκη να αποφεύγονται, αφού μάς ακολουθούν και στην ενήλικη ζωή.

Σπούδασε με εξαιρετική επιτυχία φιλοσοφία, νομικά, ρητορική, ιατρική, μαθηματικά, αστρονομία. Ιδιαίτερα σπουδαγμένοι εξίσου ήταν και οι υπόλοιποι δύο μεγάλοι Πατέρες του 4ου αιώνα. Η πολυμάθεια (και ιδιαίτερα η κατά Θεόν) είναι αλήθεια ότι βοηθάει τους ανθρώπους να αποκτήσουν ολοκληρωμένη αντίληψη για τη ζωή και την κοινωνία. Οπωσδήποτε οι 3 Ιεράρχες αποτελούν πρότυπα για τους νέους και για τις σπουδές τους, που πρέπει να γίνονται πρώτα για μας τους ίδιους (οι σπουδές) και μετά για την εξασφάλιση των υλικών μέσων επιβίωσης.

Χάρισε το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του στους φτωχούς και μετά έγινε μοναχός και ιερέας. Είναι πρόπον να μιλάνε υπέρ των φτωχών αυτοί που συνεισφέρουν πραγματικά για τους αναγκεμένους, και όχι όσοι θεωρητικά μιλάνε γι' αυτούς, με γεμάτο μάλιστα πορτοφόλι, και χάριν πολιτικής.

Στη μεγάλη πείνα του 367 στην Καππαδοκία, ο Βασίλειος κατήγγειλε δημόσια τους εμπόρους που έκρυβαν το σιτάρι για να πουλήσουν ακριβότερα, τους μαυραγορίτες δηλαδή, και οργάνωσε λαϊκά συσσίτια φροντίζοντας περισσότερο τα παιδιά. Δύο τινά εδώ: Να μην συνεργούμε στο άδικο και να μην φοβόμαστε να καταγγέλλουμε τους άδικους όταν υποφέρουν κάποιοι, αλλά και το βάρος μας και το ενδιαφέρον μας να πέφτει στα παιδιά και τους νέους, που είναι η καλύτερη αποταμίευση για το μέλλον της χώρας μας. Για τον Χρυσόστομο μάλιστα αποτελούν τα χρυσά αγάλματα της οικουμένης.

Ενώ ήταν αρχιερέας και φιλάσθενος, εν τούτοις δεν δίστασε ο ίδιος να χιτίζει, μαζί με τους εργάτες, την πόλη των αναγκεμένων, την 'Βασιλειάδα' όπως ονομάστηκε, και άλλα καταλύματα για τους ανήμπορους. Η εργασία, και φυσικά και η χειρονακτική, δεν είναι ντροπή, αλλά τιμή μας. Η αλήθεια του Θεού, μας δείχνει

έμπρακτα ο Βασίλειος, πρέπει να γίνεται πράξη στη ζωή μας και να μην μένει στα λόγια.

Αυτός ήταν ο Μ. Βασίλειος, και όχι ο καλοθρεμμένος παππούλης με τα άσπρα γένια και το έλκηθρο που φέρνει δώρα στα παιδιά (μια φορά μόνο) κάθε χρόνο, και δυστυχώς μόνο στα «καλά» υποτίθεται παιδιά. Για τους Πατέρες όμως της Εκκλησίας δεν διαχωρίζονται οι άνθρωποι σε καλούς και κακούς, αλλά σε πνευματικά ασθενείς που είμαστε οι περισσότεροι (κακά ένστικτα, κληρονομικές καταβολές, άσχημες ροπές, φθορά υγιούς συνείδησης, αμετανοησία, σκληρότητα χαρακτήρα, έλλειψη αγάπης) και σε πνευματικά υγιείς, που θεωρούνται οι άγιοι δια της Χάριτος του Θεού. Η Εκκλησία είναι πνευματικό νοσοκομείο, όπου με τη μετάνοια, την ταπείνωση και την μυστηριακή ζωή οδηγείται κανείς στην προσωπική καταξίωση και την υγιή συνάντηση με Θεό και ανθρώπους.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ:

Αφού τελείωσε τις ευρύτερες σπουδές του, εργάστηκε ως καθηγητής φιλοσοφίας για δύο χρόνια στην Αθήνα. Οι χρυσοί ιεράρχες είχαν εντυπώσει και κατανοήσει όλο τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και τη φιλοσοφία, τον οποίον αρχαίο κλασικό κόσμο νοημάτισαν, και διέσωσαν αξίες με πανανθρώπινο περιεχόμενο. Συνδύασαν μάλιστα την χριστιανική πίστη με την ελληνική παιδεία.

Κοντά στον Ίρι ποταμό, στον μαγευτικό Πόντο, Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός ασκήτεψε για 5 χρόνια μαζί με τον Βασίλειο και εμβάθυναν: στη μελέτη της φύσεως (που οφείλουμε να θαυμάζουμε), στα έργα του χαλκέντερου (ακούραστου) Ωριγένη, στη μελέτη του εαυτού τους (με παρατηρήσεις που θα ζήλευε η σύγχρονη Ψυχολογία του Βάθους) και στην σωστή ερμηνεία της Αγίας Γραφής (που αποτελεί την διαχρονική επιστολή του Θεού προς την παραπαίουσα ανθρωπότητα).

Όταν οι Αρειανοί (η αίρεση του Αρείου) απείλησαν την αλήθεια της Εκκλησίας, δεν δίστασε να εκφωνήσει τους περίφημους 5 Θεολογικούς λόγους του, που έμειναν ιστορικοί για την αξία τους και με τους οποίους ανασκεύασε τις λαθεμένες απόψεις. Να μην διστάζουμε λοιπόν να μιλάμε όταν η αναλήθεια προσπαθεί να επικρατήσει. Ακόμη, αντιμετώπισε τις εναντίον του επιθέσεις των οπαδών του Αρείου με υπομονή, ηρεμία και κατανόηση. Δεν μας φταίνει δηλαδή οι άνθρωποι σαν άνθρωποι, αλλά οι ενέργειές τους και τα λόγια τους. Προς αυτά τα τελευταία πρέπει να κατευθύνεται η αντίδρασή μας.

Το 380 εκλέχθηκε αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινούπολης. Παραιτήθηκε όμως σύντομα, όταν κάποιοι επίσκοποι αμφισβήτησαν την εκλογή του. Εδώ μας επισημαίνει η πράξη του πως οφείλουμε ενίοτε να υποχωρούμε στο συμφέρον μας αν βλάπτεται η γενικότερη αλήθεια και αν το ιδιωτικό κέρδος μας θα προξενήσει μεγαλύτερη ζημιά στους περισσότερους.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ:

Σπούδασε φιλοσοφία και ρητορική στην περίφημη σχολή του σοφιστή Λιβάνιου, στη

συνέχεια θεολογία, και μετά βαπτίστηκε. Είναι σαν να μας λέει να ερευνούμε τις Γραφές, όπως συνέστησε ο Χριστός, και ότι για να απορρίψει κάποιος, αν θελήσει, τις χριστιανικές αλήθειες οφείλει πρωτίτερα να τις έχει γνωρίσει πολύ καλά.

Σαν αρχιερέας πούλησε αντικείμενα του επισκοπικού μεγάρου στην Αντιόχεια, περιόρισε τα έξοδα και διενήργησε εράνους υπέρ των φτωχών. Έτσι έτρεφε καθημερινά 7.000 πεινασμένους. Αν θέλουμε, και αγαπάμε πραγματικά, μπορούμε να σκεφθούμε πολλά ωφέλιμα προς βοήθεια των συνανθρώπων μας. Άλλωστε η γνήσια αγάπη είναι εφευρετική.

Ο Χρυσόστομος εναντιώθηκε στους πλούσιους και σκληρούς γαιοκτήμονες, πήρε αυστηρά μέτρα ενάντια στους κληρικούς που πλούτιζαν από την ιεροσύνη τους, και δίδασκε ότι τα αγαθά δίνονται από το Θεό και ανήκουν σε όλους. Η έντονη κριτική του προς τα κακώς κείμενα έστρεψε την φιλόδοξη αυτοκράτειρα Ευδοξία εναντίον του. Η ίδια προσπάθησε να επαναφέρει την αυτοκρατορική λατρεία, κρέμασε την εικόνα της έξω από το ναό της αγίας του Θεού Σοφίας και τον αργυρό ανδριάντα της κοντά στην Αγία Σοφία. Ο Χρυσόστομος την έλεγχε έντονα. Τον εξόρισαν λοιπόν στα βάθη της Αρμενίας παρά την αντίδραση του λαού. Εκεί τον ανάγκασαν να οδοιπορήσει επί 3 μήνες κάτω από αφόρητη ζέστη. Επήλθε έτσι ο θάνατός του στα Κόμανα του Πόντου το 407 μ.Χ.

Λαμπρός φάρος μένει επομένως ο Χρυσόστομος για όλες τις γενεές, όταν με τη ζωή του διδάσκει να μην αρνούμαστε την αλήθεια, ακόμα και όταν υποφέρουμε. Η χρυσή γλώσσα του Χριστιανισμού προτίμησε την εξορία από το να σταματήσει να ελέγχει την αλαζονεία των ανθρώπων της εξουσίας στο Βυζάντιο.

Ορισμένα ψήγματα στη συνέχεια από τη μοναδική τους διδασκαλία και δραστηριότητα, που συμπεριλαμβάνουν όλους τους τομείς των ανθρωπίνων θεμάτων και αναγκών, θεωρητικών και πρακτικών:

Τα 'τρία πάγχρυσα στόματα του Λόγου' διδάσκουν την αρμονική συμβίωση των συζύγων, τη συγχωρητικότητα με σκοπό την καλή συνέχεια της οικογένειας, τον κίνδυνο παρεκτροπής των παιδιών σε συνθήκες διάλυσης του γάμου, την επιείκεια και πραότητα ανάμεσα στο ζευγάρι, την ισοτιμία των φύλων. Δεν διστάζουν να καυτηριάζουν τους νόμους της εποχής τους, που δεν ήσαν πάντα δίκαιοι. Εκθειάζουν την προσφορά της μητέρας και την ομόνοια και φιλία που πρέπει να χαρακτηρίζει τα μέλη μέσα στην οικογένεια.

Η κοινωνικότητα ως παράδειγμα αντλείται και από την κατασκευή του σώματος. Όλα τα όργανα είναι αναγκαία και συνεργάζονται άψογα για να παράγεται καλό αποτέλεσμα. Η φιλία, η αγάπη και η ειρήνη αποτελούν τη γνήσια κοινωνικότητα. Ιδιαίτερα η συνειδητοποίηση ότι είμαστε όλοι παιδιά ενός Πατέρα και ως εκ τούτου μεταξύ μας αδέρφια. Η «επίγεια Τριάδα», όπως ονόμασε ο Ιωάννης Μαυρόπους (επίσκοπος Ευχαΐτων) τους τρεις φωστήρες της οικουμένης, ακτινοβολούσε απλότητα, ανθρωπιά, αθωότητα, δικαιοσύνη και γι' αυτό αποτελεί φωτεινό παράδειγμα για τους νέους. Η αληθινή χαρά, διδάσκουν, είναι αποτέλεσμα πίστης και ένωσης με το Θεό, όχι στιγμιαίο συναίσθημα.

Η θρησκευτικότητα είναι έμφυτη και κάθε άνθρωπος έχει μέσα του το «σπέρμα της Θεολογίας», αν και κάποιες φορές χωρίς να το γνωρίζει. Η πραγματική γνώση έρχεται με τα τρία εφόδια της Εκκλησίας: Το ιερό Ευαγγέλιο, τη συχνή θεία Κοινωνία και τα έργα αγάπης. Ενώ ο Νώε έσωσε μόνο την οικογένεια του από τον κατακλυσμό, ο απόστολος Παύλος, με τη διδασκαλία και τις επιστολές του, έσωσε όλη την οικουμένη. Η αγάπη είναι η περίληψη όλης της Αγίας Γραφής. Ξεπερνά σε αξία και αυτό το μαρτύριο. Άλλωστε οι απόστολοι, ένεκα της αγάπης που είχαν μεταξύ τους, κυριεύσαν τον κόσμο όλο και απέδειξαν έτσι την ανάγκη της υγιούς Θρησκείας και την ανάσταση του Κυρίου.

Η εργασία πρέπει να ασκείται με επιμέλεια και προθυμία, με άμεμπτο τρόπο. Ο ίδιος ο Θεός εργάζεται ασταμάτητα και συνέστησε την εργασία ήδη από τον παράδεισο, ενώ εξάλλου και ο Ιησούς Χριστός, πριν ξεκινήσει δημόσια το σωτήριο έργο Του, εργαζόταν ως ξυλουργός και τεχνίτης. Χωρίς θρησκευτική πίστη και ηθικά ερείσματα ορισμένοι άνθρωποι καταντούν αναξιόπιστοι και στην εργασία τους. Διότι δεν αντιστέκονται στο κακό και την ισοπέδωση των αρετών. Όλες οι χειρωνακτικές εργασίες είναι απόλυτα σεβαστές και θαυμαστές, όχι μόνο οι λεγόμενες 'πνευματικές', τονίζουν οι ακούραστοι και ιδιαίτερα φιλόπονοι χρυσοί ιεράρχες.

Η ειρήνη είναι πολυτιμότερο αγαθό, ιδιαιτέρως γνώρισμα του χριστιανού (η πνευματική ειρήνη), και για να δοθεί ως δώρο από ψηλά απαιτείται πίστη στο Θεό και αρετή. Την ειρήνη πολλοί επαινούν μα λίγοι στηρίζουν. Αποτέλεσμα της έλλειψής της οι πάμπολλοι πόλεμοι στην ιστορία, που θα είχαν αποφευχθεί αν όλοι αγαπούσαν και αγαπιόντουσαν.

Για την αγωγή και παιδεία, διδάσκουν οι τρεις σοφοί παιδαγωγοί, ότι πρέπει να παρέχεται με μέτρο και, αφού γίνεται πρώτα κατανοητή, τότε να παρέχεται στη συνέχεια και νέα γνωσιολογική και ανθρωπιστική τροφή. Οι νέοι είναι σαν τα χρυσά αγάλματα και τους πρέπει φροντίδα και ισόρροπη αγωγή. Η σωστή αγωγή αποτρέπει εξάλλου την παγκόσμια αναταραχή και την αναρχία. Οι εκπαιδευτικοί είναι αναγκαίο να πληρώνονται καλά για να είναι απερίσπαστοι στο λειτούργημά τους. Τους ανάξιους γονείς αποκαλούν παιδοκτόνους. Ελέγχουν άλλωστε και τους αμαθείς δασκάλους. Για την παραμέληση της αγωγής έχουν μεγάλη ευθύνη οι συντελεστές και υπεύθυνοι της αγωγής. Βασικό για τους νέους είναι το φωτεινό παράδειγμα του παιδαγωγού. Επειδή τα αρχέτυπα έχουν εξαφανιστεί γι' αυτό και οι νέοι δεν γίνονται θαυμαστοί, πολύ εύστοχα επισημαίνουν. Η αγάπη είναι απαραίτητη στην παιδεία, που οφείλει να είναι ελεύθερη και όχι καταπιεστική. Η παιδεία πρέπει να δίνεται με επιστημονικό τρόπο και με ευσπλαχνία. Συνιστούν τον διάλογο που μειώνει το χάσμα των γενεών. Η καλοσύνη, η σύνεση και η ήρεμη φωνή αποδιώχνουν την φιλονικία. Ο έλεγχος πρέπει να γίνεται με μεγάλη προσοχή και όχι δημόσια. Η συμβουλή, ο χαρούμενος τρόπος διδασκαλίας και η αγάπη προσφέρουν ό,τι καλύτερο στην ψυχή και μόνο έτσι τα αποκτώμενα μένουν. Η αγωγή ακόμη είναι πλήρης όταν καλλιεργεί όλες τις αξιολογικές ροπές της ψυχής, ήτοι: Την ηθική, την θρησκευτικότητα, την κοινωνικότητα, την καλλιτεχνία, την επιστημοσύνη και την οικονομική κλίση του ανθρώπου.

Τέλος, το κοινωνικό πρόβλημα (το οικονομικό) την εποχή των τριών Ιεραρχών υπήρξε έντονο. Συμβουλεύουν να μην κρύβει κανείς τίποτα, αλλά το ψωμί, τα ρούχα, τα παπούτσια, τα χρήματα που περισσεύουν να μοιράζονται στους στερημένους. Τα πλούτη μοιάζουν με τα πηγάδια, συμβουλεύουν. Όσο μένουν ακίνητα τόσο μουχλιάζουν και αχρηστεύονται. Η σπατάλη και η πολυτέλεια είναι καλό να αποφεύγονται. Το ωραίο είναι να φερνόμαστε στους άλλους σαν να είναι αδέρφια μας. Είναι αδύνατον, μας προτρέπουν, να περάσουμε την πόρτα του παραδείσου, αν δεν είμαστε ελεήμονες, ακόμη κι αν έχουμε αποκτήσει όλες τις άλλες αρετές. Μόνο όταν το Ευαγγέλιο, τονίζουν, γίνει πράξη και εφαρμοσθεί, τότε θα αλλάξει ο κόσμος, θα ξεπροβάλει η ειρήνη και η δικαιοσύνη, θα εξαλειφθεί η πείνα, ο φόβος, η αδικία, οι ανισότητες και θα φανεί η αγάπη και αλληλεγγύη.